

SDU International Journal of Educational Studies

Professional Ethical Principles for Special Education Teachers

Gönül Akçamete¹, Nilay Kayhan², Fadime İşcen Karasu³, A. Emel Sardohan Yıldırım⁴, Mümin Şen⁵

¹Yakın Dogu University

²Hasan Kalyoncu University

³Cumhuriyet University

⁴Ankara University

⁵Yıldırım Beyazıt University

To cite this article:

Akçamete, G., Kayhan, N., İşcen Karasu, F., Sardohan Yıldırım, A. E., & Şen, M. (2016). Professional ethical principles for special education teachers. *SDU International Journal of Educational Studies*, 3(1), 27-44.

[Please click here to access the journal web site...](#)

SDU International Journal of Educational Studies (SDU IJES) is published biannual as an international scholarly, peer-reviewed online journal. In this journal, research articles which reflect the survey with the results and translations that can be considered as a high scientific quality, scientific observation and review articles are published. Teachers, students and scientists who conduct research to the field (e.g. articles on pure sciences or social sciences, mathematics and technology) and in relevant sections of field education (e.g. articles on science education, social science education, mathematics education and technology education) in the education faculties are target group. In this journal, the target group can benefit from qualified scientific studies are published. The publication languages are English and Turkish. Articles submitted the journal should not have been published anywhere else or submitted for publication. Authors have undertaken full responsibility of article's content and consequences. *SDU International Journal of Educational Studies* has all of the copyrights of articles submitted to be published.

Özel Eğitim Öğretmenleri İçin Mesleki Etik İlkeleri

Professional Ethical Principles for Special Education Teachers

Gönül Akçamete¹, Nilay Kayhan^{2*}, Fadime İşcen Karasu³, A. Emel Sardohan Yıldırım⁴,
Mümin Şen⁵

¹Yakın Doğu Üniversitesi,

²Hasan Kalyoncu Üniversitesi

³Cumhuriyet Üniversitesi

⁴Ankara Üniversitesi

⁵Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Özet

Etik, ahlaki davranışları irdeleyip sorgulayarak ideal ve normlar oluşturmaya çalışan; uzmanların yanlış veya doğruyu ayırt ederek karar almalarına yardımcı olmayı amaçlayan bilim dalıdır. "Mesleki Etik" bu disiplinlerden biri olup, günümüzde mesleğin olmazsa olmaz koşulu haline gelmiş ilkeler bütünüdür. Bu çalışmanın amacı ülkemizde öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerinde, uygulamalarında ve değerlendirilmelerinde yararlanılabilecek mesleki etik ilkeleri oluşturmaktır. Betimsel tarama modelinde bir çalışma olarak desenlenen araştırmada, 33 maddeden oluşan değerlendirme aracı araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Uzman görüşüne sunularak kapsam geçerliği değeri %85 olarak hesaplanmış ve 148 özel eğitim öğretmeni ile uzmandan oluşan örneklem grubu üzerinde uygulanmıştır. "Önemlilik ve Uyma" derecelerine ait elde edilen verilerin normallik, basıklık, çarpıklık değerleri, madde toplam korelasyonları, faktör analizi ile yapı geçerliği incelenmiştir. Veri toplama aracından alınacak minimum puan 33, maksimum puan 132; Kaiser-Meyer, Olkin (KMO) değeri ,86 ve Bartlett testi anlamlıdır ($\chi^2=2464,435$; $p=0.00$). Aşırı sapma göstermese de normallik testi sonuçlarının dikkate alınması, faktör analizi sonucunda ilk boyutun tek başına açıkladığı varyansın (%20) düşük olmasından dolayı ön uygulama niteliğinde olan bu çalışmada, toplam puan alınarak parametrik istatistiksel analizler gerçekleştirilmemiş; yanıtlar yüzde ve frekans değerleri ile değerlendirilmiştir. Katılımcıların çoğu özel eğitim mesleki etik ilkelerini önemli ve çok önemli düzeyde görmekte iken; az önemli gördükleri ilkeler eğitim durumu ile mesleki kıdemlerine göre farklılaşmaktadır. Ayrıca lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde mezunların etik ilkelerin önemliliğine ilişkin görüşleri benzerlik gösterirken, uyma derecesine yönelik görüşleri arasında hiç uyulmadığını düşündükleri ilkeler farklılaşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Özel eğitim, Özel eğitim uzmanı, Özel eğitim öğretmeni, Mesleki etik, Etik ilkeler

Abstract

Ethics is a discipline that tries to establish ideals and norms by studying and questioning ethical behavior. It also aims to assist institutions and experts to make decisions by differentiating between right and wrong. Professional ethics is one of those disciplines incorporating a sum of principles devised by professional organizations, approved as correct in time through discussions and seen as an indispensable condition for a profession today. The purpose of this study is to establish professional ethical principles that can be used in special education teachers' pre-service and in-service training, practices and assessment. The research was designed as a scale developing study with a descriptive research model. After the field research, researchers wrote the items for the draft scale and expert opinion was taken for content validity. The tool having 85% content

*İletişim: Nilay Kayhan, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, nilaykayhan@gmail.com

validity was applied to a sample group of 148 special education professionals. Construct validity of the data gathered about importance and compliance dimensions was analyzed with normality, skewness and kurtosis values test, item total correlation and with factor analysis. The minimum score is 33 and the maximum is 132; KMO value was found 86 and the Bartlett test was significant ($\chi^2=2464,435$; $p=0.00$). Although the deviation is not very high the normality tests should be taken into account. After the factor analyses since it was found that the variance explained by the first dimension is low (20%) in this pre application study total scores couldn't be taken and parametric statistical analysis couldn't be done. The answers to the items were evaluated with percentage and frequency values. Special education professionals see special education professional ethical principles as important and very important; principles seen as little important vary based on education level and professional experience. Among the teachers with B.A, M.A. and Ph.D. degrees of the 33 principles nobody marked any item as "not important", however, among the compliance principles there are some that they think are not applied.

Key words: Special education, Special education expert, Special education teacher, Professional ethics, Ethical principles.

GİRİŞ

Etik, ahlaki davranışları irdeleyip sorgulayarak ideal ve normlar oluşturmaya çalışan; birey, kurum ve uzmanların yanlış veya doğruyu ayırt ederek karar almalarına yardımcı olmayı amaçlayan bir bilim dalıdır. Norm sistemleri toplumsal yaşamda her disiplin alanına göre farklılık göstermektedir. Bu disiplinlerden biri de "Mesleki Etik"tir. Mesleki etik, meslek birlikleri tarafından ortaya konmuş ve zaman içerisinde tartışılarak doğruluğu kabul edilmiş; günümüzde bir mesleğin olmazsa olmaz koşulu haline gelmiş ilkeler bütünüdür (Aydın, 2006; Bersoff ve Koepl, 1993; Kuçuradi, 2000; Kultgen, 1988; Strike, 1990; Tsalikis ve Fritzsche, 1989). Etik ilkeleri oluşturulmuş alanlarda çalışan meslek üyeleri, kişisel tercihlerinden uzaklaşarak hizmet alanların farklı özellikleri ve ihtiyaçlarına saygı çerçevesinde uygulama yapmaktadır. Ülkemizde öğretmenlik mesleği genel yeterlikler ve özel eğitim özel alan yeterlikleri oluşturulmasına karşın, özel eğitim mesleki etik ilkelerinin olmaması, hizmetlerin niteliğini olumsuz etkileyebilen mesleki uygulamalardaki farklılaşmayı ve yanlış uygulamaları engellememektedir.

Davranış ve uygulamalarda etik uygunluğu temel alan mesleki etik ilkelere ihtiyaç duyulduğundan, ön uygulama niteliğindeki çalışmada özel eğitim öğretmenleri için mesleki etik ilkelerinin neler olması gerektiği, bu ilkelerin önemlilik derecesi ile özel eğitim öğretmenlerinin mesleki etik ilkelere uyma düzeylerinin uzman ve öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi bu araştırmanın problemi oluşturmaktadır.

Etik ilkeler mesleğin çalışma alanı ile evrensel kabul görebilecek kural ve değerler dikkate alınarak belirlenmelidir. Amerika Birleşik Devletleri'nde Ayrıcalıklı Çocuklar Konseyi'nin (Council for Exceptional Children, CEC) 1922 yılındaki ilk toplantısında özel eğitim alanında nitelikli hizmet anlayışı ile özel eğitim öğretmenleri için mesleki etik ilkeleri oluşturulmuştur. 1965 yılına kadar kabul gören bu ilkeler, 1981 ve en son 2010 yılındaki düzenlemelerle 12 temel ilke halinde yayınlanmıştır. Mesleki etik ilkeler, mesleki gelişim ve performans dayalı ilerleme fırsatı sağladığından özel eğitim öğretmenleri için yol gösterici rehber niteliği taşımaktadır (CEC, 2009). Etik ilkeler, özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin ortak hareket etmelerine yardımcı olurken, aynı zamanda bu ilkeleri yaşamlarının birer parçası haline getirmelerini, işbirliği yapmalarını ve deneyim kazanmalarını sağlamaktadır (Harrison ve Killion, 2007; Strong, 2006). Meslek alanlarına özgü etik ilkelerin yerleşmesi ve gelişmesini etkileyen çeşitli öğeler vardır. Öğretmenlik meslek etiğinde, eğitim süreci ve öğretmen eğitim programları en önemli öğe olarak kabul edilmektedir. Buna göre profesyonel öğretmen statüsü, meslek öncesi eğitim süreci ile mesleki uygulamalarda yeterlikleri içermektedir. Performans temelli bu yeterlikler kişinin güçlü yönlerinin farkına varmasını, kendi mesleki denetim mekanizmasını kurmasını sağlamaktadır (Bebeau, 2002; Cooper ve Gottlieb, 2000; Cottone ve Claus, 2000; Mabe ve Rollin, 1986; Narvaez, Getz, Rest ve Thoma, 1999; Ponemon ve Glazer, 1990; Rest, Narvaez, Thoma ve Bebeau, 1999; Stenberg, 2010; Stenberg, Karlsson, Pitkaniemi ve Maaranen,

2014). Özel eğitim öğretmenleri için hazırlanan mesleki yeterlikler hesap verebilirlik üzerine kurulu bir sistem olup; etik ilkelerle beraber uygulamada bütünlük oluşturmaktadır. Bu bütünlük öğretmen eğitim programlarında etik eğitime verilen önemi de arttırmaktadır (CEC, 2009; Linstrum, 2009; Teacher Training Agency, 1999). Hizmet alan bireylerin haklarının korunmasına da temel oluşturduğu kabul edilen mesleki etik ilkeler profesyonellik, hizmette sorumluluk, adalet, eşitlik, sağlıklı ve güvenli bir ortamın oluşturulması, yolsuzluk yapmamak, dürüstlük, doğruluk, güven, tarafsızlık, mesleki bağlılık ve sürekli gelişme, saygı, kaynakların etkili kullanımı olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2006). Ülkemizde özel eğitim öğretmenleri için mesleki etik ilkelerinin henüz oluşturulmadığı, ancak etik ilkelerin oluşturulmasına temel nitelikteki özel eğitim alanı özel alan yeterliklerinin tanımlandığı görülmektedir. Hazırlanan öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri, mesleği etkili ve verimli biçimde yerine getirebilmek için sahip olunması gereken bilgi, beceri ve tutumlar olarak belirtilirken; özel alan yeterlikleri alanlara özgü olarak sahip olunması gereken bilgi, beceri ve tutumlar şeklinde yer almaktadır (MEB, 2008). Öte yandan özel eğitim alanında çalışan personelin ortak ilkelere göre işbirliği yapması gerektiği görüşü, alan yazında mesleki uygulamalar ve etik ilişkisini temel alan araştırma bulgularıyla desteklenmektedir. Mesleğin niteliğine ve uygulamalara katkı sağlayan etik ilkelerin yerleşmesi amacıyla, öğretmen eğitim programlarında mutlaka etik eğitiminin yer alması gerektiği belirtilmektedir (Bebeau, 2002; Betan, 1996; CEC, 2009; Cooper ve Gottlieb, 2000; Lewis, 1998; Mabe ve Rollin, 1986; Neukrug, Lovell ve Parker, 1996; Stenberg, 2010; Stenberg vd., 2014).

Alan yazında etik eğitiminin, öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerinde kendilerine yönelik bir kontrol mekanizması oluşturmalarına yardımcı olduğu belirtilmektedir. Bu mekanizmanın öğretmenlerin deneyimli meslektaşları, aday öğretmenler ve yöneticiler ile ilişkilerini etkilediği, daha sık mesleki paylaşımda bulunmalarını sağladığı görülmektedir (Tilley, 2005; New Zealand Teachers Council, 2004). Mesleki etik öğretmenlerin mesleki yeterlik alanlarından birini oluşturmakla birlikte, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim sürecinde desteklenmesi ve geliştirilmesi gereken bir yeterlik alanıdır. Bu bakımdan öğretmenlerin etik eğitiminde özellikle üniversitelerin eğitim fakülteleri ve uygulama merkezlerine, büyük sorumluluk düşmektedir. Yeni Zelanda'da öğretmenler, 2003 yılında geliştirilen Öğretmenlik Mesleki Etik Kodları'na göre düzenlenen çalıştaylar ve grup öğretimlerine genel eğitim, özel eğitim gibi branşları ile okul öncesi, ilkokul ve ortaokul olmak üzere görev yaptıkları eğitim kademelerine göre düzenli olarak katılmışlardır. Yeni Zelanda Öğretmenler Konseyi (New Zealand Teachers Council) tarafından 2007 yılında yapılan bir araştırmada, üniversitelerin eğitim fakülteleri ve uygulama merkezlerinin işbirliği ile açılan mesleki etik konulu bu sertifika programlarına katılan öğretmenlerin, iletişim, mesleki bilgi ve becerileri uygulama yeterliği, sınıf yönetimi, program geliştirme ve etkili öğretim planı hazırlama becerileri gibi profesyonellik becerilerinin gelişme gösterdiği gözlenmiştir. Öğretmenlerin mesleki etiğe yönelik çalışmaları, etik eğitimi ve profesyonel mesleki etik uygulamaları olmak üzere iki temel alanda değerlendirilmiştir. Sonuç olarak öğretim programlarının uygulanmasında temel sorumluluk sahibi öğretmenlerin yapı ve içerik olarak etik farkındalıklarının önemli olduğu, meslektaşları ile örnek olaylara dayalı etkileşimlerinin artırılması gerektiği belirtilmiştir.

Eğitim alanında çalışan öğretmenlerin, lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) eğitimini tamamlamış uzmanların mesleki etik ilkelere yönelik algıları, mesleki uygulamalarında bu ilkelere bağlı kalma düzeylerinde belirleyici bir faktördür. Dolayısıyla etik konulu düzenlenen eğitimlerin interaktif ve uygulama içerikli olması önerilmektedir. Alan yazında, öğretmenlerin etik eğitimi ve etik ilkelere göre karar alma düzeylerinin nasıl değerlendirilmesi gerektiği de tartışma konusudur. Bir anlamda içsel motivasyon ve karar alma yetkinliği gerektiren etik uygulamalar, başlangıç aşamasında bilgi boyutunda öğretilmeye çalışılsa da danışmanlık ve örnek uygulamalar ile kanıt temelli bir süreci kapsamalıdır. Etik eğitiminin nasıl planlanması gerektiği ile sürecin değerlendirilmesi açısından iki model önerilmektedir (Kidder, 1995; Newman ve Pollnitz, 2002; Tilley, 2005).

Kidder'in (1995) modelinde eğitime katılan kişilerin etik algıları, kendilerine verilen senaryolardaki o durumu nasıl değerlendirdikleri, etik ilkeyi ne derece önemli gördükleri çerçevesinde belirlenmektedir. Bu amaçla her bir örnek olaya ait 3 temel soru çerçevesinde senaryo temelli öğretim uygulamasına yer verilir. Öncelikle öğretmenlerin durumu betimlemeleri istenir, ardından olayla

ilişkili alınan kararı "Doğru", "Yanlış" olarak değerlendirmesi ve "Ne yapılması gerektiğine yönelik kendi önerisi" istenir. Bir diğer model ise Newman ve Pollnitz'e (2002) aittir. Etik Yanıt Döngüsü (Ethical Response Cycle) olarak isimlendirilen bu modelde ise asıl amaç katılımcıların etik ilkeleri ne kadar uyguladıklarının açığa çıkarılmasıdır. Newman ve Pollnitz erken çocukluk alanında çalışan öğretmenler için geliştirdikleri bu model sayesinde mesleki uygulamalarının etik uygunluğunun değerlendirilmesini incelemişler, ayrıca modelin diğer öğretmenlik alanlarında da kullanılabilir olduğunu belirtmişlerdir. Mesleki etikte tepkilerin değerli olduğunu, bu nedenle var olan kuralların ne kadarının öğretmenler tarafından hayata geçirildiğinin belirlenmesi için mesleki uygulamalarının gözlem yapılması, örnek olaylara yönelik görüş ve düşüncelerinin alınması gerektiği belirtilmiştir. Bu modelde senaryo temelli öğretim yaklaşımı benimsenmektedir. Senaryolarda katılımcılara bir diyagram verilmekte ve o diyagram üzerinde durumu etik ilke çerçevesinde analiz etmeleri beklenmektedir. Bu analiz sürecinde katılımcının yasal düzenlemeler hakkındaki bilgisi, etik ilkelere yönelik uygulama becerisi, deneyim, kişisel inanç ve tutumlarının etkili olduğu düşünülmektedir. Öğretmenlik mesleği açısından ilk modelin özellikle hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerde kullanılması önerilirken, ikinci modelin deneyim ve mevzuat bilgisi gerektirdiği için hizmet içi eğitimlerde kullanılmasının daha işlevsel olacağı belirtilmektedir. Etik algılara yönelik yapılan bir diğer araştırma ise okul rehber öğretmenleri ile gerçekleştirilmiştir. Hildebrand ve ark. (1995) okul danışmanlık birimlerinde çalışan personelin etik algıları ile mesleki uygulamalarında ilkelere bağlılık düzeylerini konu alan araştırmalarında, mesleki etik ilkeler hakkında bilgi farkındalığı olan danışmanların etik ilkeleri önemli gördüklerini, önemli görme düzeyi arttıkça okul rehberlik biriminde çalışabilme yeterliliğinin arttığını; ayrıca bu farkındalık düzeylerinin danışmanlarla ilgili karar verirken etkili olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Rice ve Stein (2009) tarafından özel eğitim öğretmenlerinin etik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen bir araştırmada ise veriler, etik konulu örnek olaylardan oluşan cevapların dereceleme sistemi ile değerlendirildiği "Konu Tanımlama Testi" (Defining Issues Test) (DIT) ile elde edilmiştir. Kohlberg'in Ahlak teorisinden yola çıkılarak hazırlanan, katılımcının kendi görüşlerini belirteceği etik ilkelerle ilişkili örnek olaylar içeren "Konu Tanımlama Testi'nin alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda çalışan öğretmenler tarafından doldurulmasıyla elde edilen veriler, "yaş, özel eğitim alanında çalıştığı yıl, mezuniyet düzeyi ve mesleki kıdem" bilgilerine göre analiz edilmiştir. Özel eğitim öğretmenlerinin etik algılarını belirleyen bu ilk çalışmanın bulguları, daha önce DIT (Konu Tanımlama Testi) ölçeğinin farklı versiyonları kullanılarak genel eğitim öğretmenlerinin etik algılarına yönelik elde edilen bulgular ile karşılaştırılmıştır. Özel eğitim öğretmenlerinin etik algı düzeyleri daha düşük bulunurken; öğretmenlerin etik ilkelerin varlığına gereksinim duyma düzeyi ile önemine inanmaları arasında ilişki olduğu belirtilmiştir. Her iki araştırmada da etik farkındalığın oluşturulması amacıyla öğretmen eğitimi programlarında etik ile ilgili derslerin yer alması gerekliliği belirtilmiştir.

Alan yazında etik eğitimi, öğretmenlik mesleği açısından profesyonel bir gelişim göstergesi olarak kabul görmektedir. Ancak özel eğitim alanında yetişen öğretmenler için yeterlikler olmasına karşın, etik ilkelerin oluşturulmamış olması uygulamaların niteliğinin farklılaşmasına, alanda çalışanların etik ilkelere uygun davranıp davranmadıklarının değerlendirilmeyişine yol açmaktadır. Etik ilkelerin oluşturulması ile özel eğitim uygulamalarına, özel eğitim öğretmenlerinin etik yönden değerlendirilmelerine katkı sağlanacağı, ayrıca etik kültür ve duyarlılığın gelişmesinde etkili olabileceği beklenmektedir. Bu nedenle özel eğitim uzmanları ve öğretmenleri için etik ilkelerin oluşturulması gerekli bir durum olarak görülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Mesleki çalışmalarda uygun olmayan davranışların önlenmesi, her alanda olduğu gibi özel eğitim alanında da ortak ilkeleri gerektirmektedir. Mesleki uygulamaların kişisel tercihlerden uzaklaşması ancak mesleki etik ilkelerle mümkün olmasına karşın; ülkemizde özel eğitim öğretmenleri için mesleki etik ilkeleri henüz oluşturulmamıştır. Oysa mesleki etik ilkelerin oluşturulması personelin hizmet anlayışını etkileyerek, mesleki uygulamadaki farklılaşmalardan kaynaklanan olumsuzlukların aşılmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca özel eğitim öğretmeni adaylarının mesleğe geçiş öncesi etik ilkeler çerçevesinde yeterliklerinin değerlendirilmesi de önemlidir. Etik ilkelere göre

mesleki uygulama yeterliklerinin aday öğretmenlere istenilen düzeyde kazandırılması, mesleğe geçişte yaşanabilecek etik dışı uygulamalar için önleyici bir rol oynamaktadır.

Bu gerekçelerden de görüldüğü gibi mesleki etik konusunun önemli olduğu, ancak ülkemizde özel eğitim uzmanları ve öğretmenlerinin, etik ilkelerin önemlilik düzeyini ve uygulamalarını bu ilkelere göre gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik bir araç olmadığı görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerinde, uygulamalarında ve değerlendirilmelerinde yararlanılabilecek mesleki etik ilkeleri oluşturmaktır.

"Bu genel amaç doğrultusunda özel eğitim öğretmenleri ve uzmanlarının mesleki etik düzeylerini belirlemeye yönelik özel eğitim öğretmenleri için mesleki etik ilkelerinin neler olması gerektiği, bu ilkelerin önemlilik derecesi ile özel eğitim öğretmenlerinin mesleki etik ilkelere uyma düzeylerinin uzman ve öğretmen görüşleri doğrultusunda belirlenmesi amaçlanmıştır." Lisans eğitimi mezunu olup göreve devam edenler "öğretmen" olarak ve eğitim durumlarına göre yüksek lisans, doktora eğitimini tamamlayıp alanda çalışanlar "uzman" olarak tanımlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma betimsel tarama modelinde bir çalışma olarak desenlenmiştir. Tarama modelindeki araştırmalar, geçmişte ya da günümüzde mevcut olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlamaktadır (Karasar, 2006).

Ölçme Aracının Hazırlanması

Bu bölümde özel eğitim öğretmenleri için mesleki etik ilkeleri ölçeğinin hazırlanması ve deneme formunun uygulanmasına ait bilgilere yer verilmiştir.

Madde Havuzunun Oluşturulması

Özel eğitim mesleki etik ilkelerinin önemlilik ve uyma düzeylerine yönelik, özel eğitim uzmanları ve öğretmenlerinin görüşlerini belirlemek amacıyla geliştirilmiş anketin ilk halinde 27 madde bulunmaktadır. Ölçeğin geliştirilmesi aşamasında araştırmacılar tarafından ilk olarak kapsamlı bir biçimde alan yazın incelemesi yapılmıştır. Bu amaçla uzun bir süre önce geliştirilen ve 1922 yılından bu yana kanıta dayalı uygulamalı araştırma sonuçlarıyla desteklenen "Amerika Birleşik Devletleri Ayrıcalıklı Çocuklar Konseyi" (Council for Exceptional Children, 2010) ve "İngiltere Öğretmen Eğitim Ajansı" (Teacher Training Agency) tarafından hazırlanan "Özel Eğitim Uzmanları İçin Ulusal Standartlar ve Etik İlkeler (*National special educational needs specialist standards*) incelenmiştir. (TTA, 1999; 2009). İkinci olarak, farklı ülkelerin özel eğitim politikaları (Avrupa Birliğine üye ülkeler ile OECD ülkeleri), Türkiye'deki eğitim politikaları ve yasal mevzuat karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Son olarak ise elde edilen bilgiler, araştırmacılar tarafından tartışılarak madde havuzu oluşturulmuştur. Ölçekte yer alan 27 ifade görüş belirtmeye dayalı bir biçimde hazırlanmış ve uzman görüşüne sunulmuştur.

Uzman Görüşlerinin Alınması

Ölçeğin kapsam geçerliği için görüşlerine başvuru uzmanlar özel eğitim alanında akademik bilgi ve deneyim sahibi olan, özel eğitim bölümlerinin halen lisans ve lisansüstü eğitim verilen devlet üniversitelerinde görev yapan akademisyenlerden oluşmaktadır. Uzmanlar, ölçeği maddelerin anlaşılabilirliği ve hedef kitleye uygunluğu açısından incelemişlerdir. Uzman görüşlerine göre her bir madde için onaylanma (uzmanlar arası görüş birliği) yüzdeleri alınarak kapsam geçerlik oranları (KGO) hesaplanmıştır. Ölçekte yer alan maddeler için "uygun", "uygun değil" ve "değiştirilebilir"

şeklinde görüş belirten uzmanlar, tamamen uygun olduğunu düşündükleri maddeler için “uygun” ifadesini; hiç uygun olmadığını ve çıkarılması gerektiğini düşündükleri maddeler için “uygun değil” ifadesini; maddenin ölçeğe genel olarak uygun olduğunu ancak bazı değişiklikler yapılmasının daha uygun olacağını düşündükleri maddeler için “değiştirilebilir” seçeneğini işaretlemişlerdir. Ayrıca maddelere ilişkin önerilerini, açıklamalar bölümünde belirtmişlerdir. Uzmanların görüşlerine göre kapsam geçerliği oranı $KGO = (NG / N2) - 1$ (maddenin gerekli “uygun” olduğuna yönelik görüş bildiren uzman sayısı/maddeye görüş bildiren toplam uzman sayısı÷2)-1 formülü kullanılarak KGO değeri %85 hesaplanmıştır. Ankette aynı maddeler içinde yer alan 6 ifadenin ayrı maddeler halinde düzenlenmesiyle, 27 madde toplam 33 madde şeklinde uzman görüşlerine göre düzenlenmiştir. 33 maddeden oluşturulan veri toplama aracı, aynı katılımcılara farklı zamanlarda ulaşılma sınırlılığı göz önünde tutulduğundan; önemlilik ve uyma düzeylerine ait uzman görüşleri eş zamanlı toplanmıştır.

Deneme Formunun Uygulanması

Özel Eğitim Öğretmenleri İçin Mesleki Etik İlkeler ölçeğinin deneme formu Türkiye’de özel eğitim alanında Rehberlik araştırma merkezi, özel eğitim rehabilitasyon merkezi, özel eğitim okulu, iş eğitimi okulu, üniversite ve diğer kurumlarda çalışan 148 uzman ve öğretmen ile gerçekleştirilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı’ndan resmi izinler alınarak, araştırmacılar tarafından katılımcıların kişisel ve çalıştıkları kurumlara ait elektronik posta adreslerine ulaşılmıştır. Veri toplama aracı, aracı tanıtan ve araçla ilgili gerekli tüm açıklamaların yer aldığı bir yönerge ile birlikte katılımcıların elektronik posta adreslerine gönderilmiş, katılımcılar tarafından yanıtlanan formlar araştırmacıların elektronik postalarına geri gönderilmiştir. Uzman ve öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda var olan durumu belirleyerek daha sonraki çalışmalar için durum tespiti yapılması amaçlanan bu çalışmada, kapsam geçerliği ve yapı geçerliğine ilişkin istatistiksel analizler gerçekleştirilmiştir. Ancak faktör analizinde değişkenler arasındaki maksimum varyans birinci faktör tarafından açıklandığından ilk boyutun tek başına açıkladığı varyansın (%20) düşük olması dolayısıyla ön uygulama niteliğinde olan bu çalışmada toplam puan alınarak parametrik istatistiksel analizler gerçekleştirilmemiştir. Maddelere verilen yanıtlar yüzde ve frekans değerleri ile değerlendirilmiştir. Nicel verilerin analizi için SPSS 18.00 programı kullanılmıştır. Veri toplama aracının üçüncü bölümünde yer alan nitel verilerin analizi araştırmacılar tarafından “içerik çözümlemesi” ile yapılmıştır.

Türkiye’de özel eğitim alanında çalışan uzman ve öğretmenler araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. 150 katılımcıya ait anketlerin 2’si önemlilik ve uyma derecesine yönelik görüşlerinde eksik veri olmasından dolayı değerlendirme dışında tutulmuştur. Veri toplama aracındaki yanıtları geçerli sayılan 148 özel eğitim uzmanı ile öğretmen katılımcıya ilişkin demografik özellikler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Araştırmacılar tarafından uzman görüşlerine göre özel eğitim öğretmenleri için mesleki etik ilkelerini belirlemek amacıyla geliştirilen veri toplama aracı üç bölümden oluşmaktadır. I. bölümünde “Demografik Bilgi Formu”, II. bölümünde “Mesleki Etik İlkelerin Önemlilik ve Uyma Düzeyi Anketi” ve III. bölümünde “Açık Uçlu Soru Formu” yer almaktadır.

Tablo 1’de ölçme aracının deneme formunun uygulandığı 148 kişiden oluşan grubun demografik özellikleri yer almaktadır. Katılımcıların 96’sı (%64,9) kadın ve 52’si (%35,1) erkektir. Yaşları 22 ile 65 arasında değişmektedir. 62 (%41,9) kişi lisans, 41 (%27,7) kişi yüksek lisans ve 45 (%30,4) kişi ise doktora derecesine sahiptir. Mezun olunan lisans programlarına ilişkin bilgiler incelendiğinde katılımcıların 64’ünün (%45,9) özel eğitim, 11’inin (%7,4) psikolojik danışmanlık ve rehberlik, 33’ünün (%22,3) sınıf öğretmenliği, 9’unun (%6,1) çocuk gelişimi ve eğitim, 26’sinin (%17,6) ise diğer lisans programlarından mezun oldukları görülmektedir. Yüksek lisans derecesine sahip olan 89 (%60,1) katılımcının 64’ü (%43,2) özel eğitim, 5’i (%3,4) psikolojik danışmanlık ve rehberlik, 9’si (%6,1) çocuk gelişimi ve eğitim, 11’i (%7,4) ise diğer alanlarda yüksek lisans programlarından mezun olmuşlardır. Doktora ve sonrası dereceye sahip olan 51 (%34,5) katılımcının 45’i (%30,4) özel eğitim, 2’si (%1,4) eğitim bilimleri ve 4’ü (%2,7) ise diğer alanlarda doktora programlarından mezundur.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

	Katılımcı Özellikleri	N	%	
Cinsiyet	Kadın	96	64,9	
	Erkek	52	35,1	
	Toplam	148	100	
Eğitim Durumu	Lisans	62	41,9	
	Yüksek Lisans	41	27,7	
	Doktora ve sonrası	45	30,4	
	Toplam	148	100	
	Mezun Olunan Lisans Program	Özel Eğitim	69	45,9
Mezun Olunan Lisans Program	PDR	11	7,4	
	Sınıf Öğretmenliği	33	22,3	
	Çocuk Gelişimi	9	6,1	
	Diğer	26	17,6	
	Toplam	148	100	
	Mezun Olunan YL Programı	Özel Eğitim	64	43,2
	PDR	5	3,4	
Mezun Olunan YL Programı	Çocuk Gelişimi	9	6,1	
	Diğer	11	7,4	
	Toplam	89	60,1	
	Mezun Olunan Doktora Programı	Özel Eğitim	45	30,4
	Eğitim Bilimleri	2	1,4	
Mezun Olunan Doktora Programı	Diğer	4	2,7	
	Toplam	51	34,5	
	Mesleki Kıdem (Yıl)	1-5	48	32,4
	6-10	28	18,9	
	11-15	32	21,6	
	16-20	18	12,2	
Mesleki Kıdem (Yıl)	20 ve Üstü	22	14,9	
	Toplam	148	100	
	Görev Yapılan Kurum	RAM	3	2
	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon	34	23	
	Özel Eğitim Okulu	32	21,6	
	İş Eğitimi Okulu	5	3,4	
	Üniversite	72	48,6	
Görev Yapılan Kurum	Diğer	2	1,4	
	Toplam	148	100	
	Etik Kurul Görevi	Var	14	9,5
	Yok	134	90,5	
	Toplam	148	100	
Etik Ders	Evet	53	35,8	
	Hayır	95	64,2	
	Toplam	148	100	
Etik Sertifika	Var	79	53,4	
	Yok	69	46,6	
	Toplam	148	100	
Etikle İlgili Okunan Kitap	Evet	39	26,4	
	Hayır	109	73,6	
	Toplam	148	100	
Bilimsel Etkinlik	Evet	29	19,6	
	Hayır	119	80,4	
	Toplam	148	100	

Katılımcıların 48'i (%32,4) 1-5 yıl, 28'i (%18,9) 6-10 yıl, 32'si (%21,6) 11-15 yıl, 18'i (%12,2) 16-19 yıl ve 22'si (%14,9) ise 20 yıl ve üzerinde mesleki deneyime sahiptirler. Katılımcıların 3'ü (%2) rehberlik araştırma merkezlerinde, 34'ü (%23) özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde, 32'si (%21,6) özel eğitim okullarında, 5'i (%3,4) iş eğitimi okullarında, 72'si (%48,6) üniversitelerde ve 2'si (%1,4) diğer kurumlarda görev yapmaktadırlar. Katılımcıların 14'ü (%9,5) etik kurul görevlerinin olduğunu ve 134'ü ise etik kurul görevi olmadığını bildirmişlerdir. 53 (%35,8) katılımcı etik ile ilgili bir ders aldığını bildirirken 95'i (%64,2) bu konuda herhangi bir ders almadıklarını belirtmişlerdir. Özel eğitim alanı ile ilgili sertifikaya (Türk İşaret Dili, PECS-Picture Exchange Communication System, Denver Gelişimsel Tarama Testi Kullanıcı Sertifikası, Gilliam Otistik Bozukluk

Derecelendirme Ölçeği-2 (GOBDÖ-2)'nin kullanım sertifikası gibi) sahip olduğunu belirten 79 (%53,4) katılımcı bulunmakta, 69 (%46,6) katılımcı ise bu konuda sertifikası bulunmadığını belirtmişlerdir. Katılımcıların 39'u (%26,4) etik ile ilgili bir kitap okuduklarını belirtirken, 109'u (%73,6) bu konuda kitap okumadıklarını bildirmişlerdir. 29 katılımcı etik konusunda bilimsel etkinliğe katılmış, 119 (%80,4) katılımcı ise bu konuda herhangi bir bilimsel etkinliğe katılmamıştır.

Deneme Formu'nun Uygulamasından Elde Edilen Bulgular

Özel eğitim alanında çalışan uzman ve öğretmenlerin görüşlerinden oluşan verilerin ölçme değerlendirme alanı veri analizi işlemlerine uygunluğu değerlendirilmiştir. Bu amaçla verilerin normallik, basıklık, çarpıklık değerleri, madde toplam korelasyonları ve ardından faktör analizi ile yapı geçerliği incelenmiştir. Normallik test edilmesinde grup büyüklüğüne bağlı olarak ($n > 50$) Komogorov-Smirnov testi sonucu dikkate alınmıştır ($p < .05$). Madde-toplam test korelasyonu sonucunda maddelerin toplam puan ile anlamlı olarak ilişkili olduğu belirlenmiştir ($p < .05$). Veri toplama aracı ile elde edilen puanlardan en yüksek puan ve en düşük puan arasında alt-üst grup ortalamaları farkına dayalı madde analizi uygulanmıştır. %27'lik dilimde yer alan katılımcıların puanları bağımsız örneklem için t testi ile çözümlenmiştir) * $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde "önemlilik" boyutunda yer alan maddelerin alt grubu ve üst grubu anlamlı olarak ayırdığı, üst grubun ortalamasının istatistiksel açıdan anlamlı olarak alt gruptan daha yüksek olduğu belirlenmiştir. En son aşamada ölçülmek istenen yapı ya da kavrama ilişkin faktörler üretilmesini sağlayan faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizinden önce veri setinin faktör analizine uygun olup-olmadığını test etmek amacıyla Kaiser-Meyer, Olkin (KMO) ve Bartlett testleri yapılmış; KMO değerinin 0,86 ve Bartlett testinde anlamlı olduğu görülmüştür ($\chi^2 = 2464,435$; $p = 0.00$). Bileşenlerin yük varyanslarının karelerini maksimum değerde vermeyi amaçlayan ve en çok kullanılan bir teknik olan, faktörler arasındaki ayrımı en net şekilde veren Varimax döndürme tekniği kullanılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda 3 bileşende toplanan maddelerin açıkladığı toplam varyans değerinin 0,50 olduğu belirlenmiştir. Faktör analizinde değişkenler arasındaki maksimum varyans birinci faktör tarafından açıklanmaktadır. Kalan maksimum miktardaki varyansları açıklamak için ikinci faktör hesaplanır. Bu durum ölçme aracında yer alan maddelerin kaç faktörlü bir yapı oluşturduğunu belirtmektedir. Faktör analiz sonucu elde edilen faktörler arasında korelasyon olmaması gerekmektedir (Özdamar, 2004). Anketten alınacak minimum önemlilik puanı 33, maksimum puan 132'dir. Gerek kendisine gönderilen ölçme araçlarını yanıtlayıp araştırmacılara ileten katılımcı sayısının az olması gerekse aşırı sapma göstermese de normallik testi sonuçlarının dikkate alınması, ayrıca faktör analizi sonucunda ilk boyutun tek başına açıkladığı varyansın (%20) düşük olmasından dolayı ön uygulama niteliğinde olan bu çalışmada toplam puan alınarak parametrik istatistiksel analizler gerçekleştirilmemiştir. Ankette iki yönlü derecelendirme ölçeği şeklinde hazırlanan maddelerin doğru ya da yanlış yanıtı yoktur. (a) önemlilik ve (b) uyma derecesine ilişkin görüşler 4'lü likert derecelendirme ölçütü ile elde edilmiştir. Çift sayıda (4'lü, 6'lı gibi) seçenek kullanılmasının nedeni, nötr bir ifade içeren (emin değilim gibi) bir orta noktanın olmamasıdır. Böylelikle katılımcıların gerçek seçimlerini söylemekten çekinmelerinin önleneceği düşünülmüştür (Anderson, 1990).

Açık Uçlu Soru Formu: "Özel eğitim uygulamalarında en sık karşılaştığınız etik dışı durumlar nelerdir?" "Belirlenen etik ilkelere eklemek istediğiniz başka etik ilkeler neler olabilir?" olmak üzere 2 açık uçlu sorunun yer aldığı ve araştırmacılar tarafından geliştirilen formdur.

Verilerin Toplanması: Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Daire Başkanlığı'ndan (EARGED) gerekli resmi izinler alınarak, araştırmacılar tarafından katılımcıların kişisel veya çalıştıkları kurumlara ait elektronik posta adreslerine ulaşılmıştır. Üç bölümden oluşan veri toplama aracı, aracı tanıtan ve araçla ilgili gerekli tüm açıklamaların yer aldığı bir yönerge ile birlikte katılımcıların elektronik posta adreslerine gönderilmiştir. Veriler, katılımcılar tarafından yanıtlanarak araştırmacıların elektronik postalarına geri gönderilen araçlardan elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Öğretmen ve uzman görüşleri doğrultusunda var olan durumu belirleyerek daha sonraki çalışmalar için durum tespiti yapılması amaçlanan bu çalışmada kapsam geçerliği ve yapı geçerliğine ilişkin istatistiksel analizler gerçekleştirilmiştir. Ancak faktör analizinde değişkenler arasındaki maksimum varyans birinci faktör tarafından açıklandığından ilk boyutun tek başına açıkladığı varyansın (%20) düşük olması dolayısıyla ön uygulama niteliğinde olan bu çalışmada, toplam puan alınarak parametrik istatistiksel analizler gerçekleştirilmemiştir. Maddelere verilen yanıtlar yüzde ve frekans değerleri ile değerlendirilmiştir. Özel eğitim öğretmenleri için mesleki etik ilkelerin önemlilik ve uyma derecelerine yönelik uzman görüşlerinin belirlenmesinde tüm maddeler için belirlenen demografik değişkenlere ait; betimsel çapraz tablo (crossbass) tekniği kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde özel eğitim uzmanlarının özel eğitim öğretmenleri için mesleki etik ilkelerinin önemlilik, uyma düzeylerine yönelik görüşleri ile özel eğitim alanında en sık karşılaşılan etik dışı durumları hakkındaki görüşlerine ait bulgulara yer verilmektedir.

Özel eğitim öğretmenlerinin mesleki etik ilkelerin önemlilik derecelerine yönelik görüşleri nelerdir?

Özel eğitim öğretmenleri için mesleki etik ilkelerin önemlilik boyutuna yönelik görüşleri “cinsiyet, eğitim durumu, mezun olunan program türü, mesleki kıdem, görev yaptığı kurum, eğitim süresince etik konulu ders almak, özel eğitim alanında sertifika almış olmak değişkenleri açısından incelenmiştir. 4'lü derecelemeyle ait maddeler ve frekans değerleri tablolarda yer almaktadır. Tablolarda Özel Eğitim Öğretmenleri İçin Mesleki Etik İlkeleri (ÖEÖİMEİ) şeklinde ifade edilmektedir.

Tablo 2. Özel eğitim öğretmenlerinin ÖEÖİMEİ'nin önemlilik boyutuna yönelik görüşlerinin cinsiyete göre dağılımı

N	Hiç önemli Değil		Madde, N ve f (%)				Çok Önemli	
	madde	N	Az önemli madde	N	f(%)	Önemli madde	N	f(%)
Cin	K(96)		23	5	5.2	21	33	34.4
*Mad	E(52)		14	2	0.5	14,15,23	24	46
Toplam	148(%100)			7	4.8		57	39
							7,29	91
								95
							7	51
								98
								99.3

Tablo 2'de yer aldığı gibi kadınların %95'i “Özel gereksinimi olan bireyleri psikolojik ve fiziksel istismardan koruma” (m7) ve “Özel gereksinimi olan bireylerin onuruna, temel insan haklarına zarar veren davranış yönetimi ve tekniklerini kullanmama.” (m29) ilkelerinin çok önemli olduğu; erkeklerin %98'i “Özel gereksinimi olan bireyleri psikolojik ve fiziksel istismardan koruma” (m7) ilkesinin çok önemli olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir.

Tablo 3. Özel eğitim öğretmenlerinin ÖEÖİMEİ'nin önemlilik boyutuna yönelik görüşlerinin eğitim durumuna göre dağılımı

N	Hiç önemli d.		Madde, N ve f (%)				Cok önemli	
	Madde	N	Madde	N	f(%)	Madde	N	f(%)
ED*Md	L(62)		23,30	3	5	2	25	40
	YL(41)		14	4	10	16	15	37
	D(45)		23	1	2	14	13	29
Toplam	148(%100)		0	8	5.		53	36
							7	60
								97
							3	40
							8	45
								100
								98

Tablo 3'te görüldüğü gibi lisans mezunu öğretmenler %97'si “*Özel gereksinimi olan bireyleri psikolojik ve fiziksel istismardan koruma*”(m7) ilkesini çok önemli derecede görmekte iken; YL mezunu uzmanların %98'i “*Özel gereksinimi olan bireylerin, akranları ile birlikte devam ettikleri okullarına ve topluma katılmalarını destekleme*” doktora mezunlarının ise %100'ü “*Özel gereksinimi olan bireylere zarar veren herhangi bir uygulamaya katılmama*” (m 8) ilkelerini çok önemli derecede görmektedir.

Tablo 4. Özel eğitim öğretmenlerinin ÖEÖİMEİ'nin önemlilik boyutuna yönelik görüşlerinin mezun olunan alana göre dağılımı

	N	Madde, N ve f(%)							
		Hiç önemli d.		Az önemli		Önemli		Çok önemli	
		Madde	N	Madde	N f(%)	Madde	N f(%)	Madde	N f(%)
MEA Özel Egt	69			4,17	2(%3)	23	19(%28)	7, 27	65(%94)
*Md PDR	11			16	1(%9)	23	7(%64)	3,7,9,	11(%100)
SınıfOgrt	33			23	3(%9)	10,20	11(%33)	7,9	32(%97)
CocukGel	9			27	2(%2)	21	0	21,27 hariç	8(%89)
Diger	26			4,20	2(%8)		3(%12)		0
Toplam	148 (%100)		0		10(%7)		40(%27)		89(%60)

Tablo 4'te görüldüğü gibi özel eğitim mezunlarının %65'i, PDR mezunlarının %100, sınıf öğretmeni mezunlarının %97'si ve çocuk gelişimi alanlarından mezunların %89'u mesleki etik ilkeleri çok önemli derecede olduğunu belirtmektedir. Ancak diğer alanlardan mezunların çok önemli derecede gördüğü mesleki etik ilke bulunmamaktadır. Özel eğitim alanından mezun olanlar “*Özel gereksinimi olan bireylerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasında Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının (BEP) uygulanmasını destekleme*” (m27) ilkesini çok önemli görmekte iken; özel eğitim, PDR, sınıf öğretmeni ve çocuk gelişimi alanlarından mezunlar “*Özel gereksinimi olan bireyleri psikolojik ve fiziksel istismardan koruma*” (m7) ilkesinin çok önemli olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir.

Tablo 5. Özel eğitim öğretmenlerinin ÖEÖİMEİ'nin önemlilik boyutuna yönelik görüşlerinin mesleki kıdeme göre dağılımı

	N	Madde, N ve f(%)							
		Hiçönemlideğ.		Az önemli		Önemli		Çok önemli	
		Madde	N	Madde	N f(%)	Madde	N f(%)	Madde	N f(%)
MesKıd 1-5 yıl	(48)			23	3(%6)	21	20(%42)	7	47(%98)
*Md 6-10 yıl	(28)			14	2(%7)	20	11(%40)	3,7	26(%93)
11-15 yıl	(32)				0	15	7(%22)	3,19,29	32(100)
16-19	(18)			23	11(%61)	14,21	5(%28)	29,337	18(%100)
20veüstü	(22)			30	1(%5)	23	7(%32)		22(%100)
Toplam			0		17(%11)		50(%34)		145(%98)

Tablo 5'te görüldüğü gibi 1-5 yıl arası kıdeme sahip olan (%98) ve 6-10 yıl kıdeme sahip öğretmenler (%93) dışında diğer katılımcıların %100'ü mesleki etik ilkelerin çok önemli olduğunu düşünmektedir. “*Özel gereksinimi olan bireyleri psikolojik ve fiziksel istismardan koruma*” (m7) ilkesi 1-5, 6-10 ile 20 ve üstü kıdeme sahip öğretmenler tarafından çok önemli derecede kabul edilirken; 11-15 ve 16-19 yıl arası kıdeme sahip öğretmenler “*Özel gereksinimi olan bireylerin onuruna, temel insan haklarına zarar veren davranış yönetimi ve tekniklerini kullanmama*.”(m29) ilkesinin çok önemli olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir.

Tablo 6. Özel eğitim öğretmenlerinin ÖEÖİMEİ'nin önemlilik boyutuna yönelik görüşlerinin şu an görev yapılan kuruma göre dağılımı

	N	Madde, N ve f(%)							
		Hiç önemli d. Madde		Az önemli Madde		Önemli Madde		Çok önemli Madde	
		N	N	N f(%)	M	N f(%)	N	N f(%)	
ŞuanG	RAM (3)			0	21	1	21	3(%100)	
*Md	OzelEgtveReh (34)		30	3(%9)	21	14(%41)	7	32(%94)	
	OzelEgt Ok (32)		23	2(%6)	22	10(%31)	7	34(%100)	
	İşEgtOk (5)			0	21	4(%80)	6,7	5(%100)	
	Üniversite (72)		23	1(%7)	14	22(%31)	7,8,29,33	71(%99)	
	Diğer (2)		23	1(%50)			7,20	2(%100)	
Toplam	148		0	7(%5)		51(%35)		147(%99)	

Tablo 6'da görüldüğü gibi şu an görev yapılan kurum türüne göre uzman ve öğretmenlerin %99'u özel eğitim öğretmenleri için mesleki etik ilkelerinin *çok önemli* olduğunu düşünmektedir. RAM, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi, özel eğitim okulu, iş eğitimi okullarında ve üniversitelerde, diğer kurumlarda görev yapan uzmanlar "*Özel gereksinimi olan bireyleri psikolojik ve fiziksel istismardan koruma*" (m7) ilkesini çok önemli kabul ederken; üniversitede görev yapan uzmanların %99'u *etik ilkelerin çok önemli* olduğunu düşünmektedir. Ayrıca üniversitede görev yapan uzmanların çok önemli düzeyde gördüğü ilke sayısının da diğer uzmanlara göre daha fazla olduğu belirlenmiştir (ilke 7,8,29,33)

Tablo 7. Özel eğitim öğretmenlerinin ÖEÖİMEİ'nin önemlilik boyutuna yönelik görüşlerinin etik konulu ders almış olmak durumuna göre dağılımı

	N	Madde, N ve f(%)							
		Hiç önemli D madde		Az önemli madde		Önemli madde		Cok önemli madde	
		N	N	N f(%)	N	N f(%)	N	N f(%)	
ED*Mad	Evet (53)			14(%27)	2(%4)	21	18(%34)	3	50(%94)
	Hayır (95)			23(%24)	3(%3)	23	31(%33)	7	93(%98)
Toplam	148			5(%3)		49(%33)		143(%97)	

Tablo 7'de görüldüğü gibi eğitimleri sırasında etik ders alan öğretmen ve uzmanların %94'ü özel eğitim alanı mesleki etik ilkeleri *çok önemli* görmekte iken, etik ders almayan uzmanların %98'i ilkelerin çok önemli olduğunu düşünmektedir. Ders alan uzmanlar "*Özel gereksinimi olan bireylerin, akranları ile birlikte devam ettikleri okullarına ve topluma katılımlarını destekleme*" ilkesini (m3) *çok önemli* düzeyde kabul ederken; etik ders almayan uzmanlar "*Özel gereksinimi olan bireyleri psikolojik ve fiziksel istismardan koruma*" ilkesini (m7) *çok önemli* olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 8. Özel eğitim öğretmenlerinin ÖEÖİMEİ'nin önemlilik boyutuna yönelik görüşlerinin özel eğitim alanında sertifika almış olmak duruma göre dağılımı

	N	Madde, N ve f(%)							
		Hiç önemli D. madde		Az önemli madde		Önemli madde		Cok önemli madde	
		N	N	N f(%)	N	N f(%)	N	N f(%)	
Ser*Mad	Var(79)		23	3(%4)	32	21(%27)	7	79(%100)	
	Yok(69)		14	3(%4)	23	25(%36)	3	69(%100)	
Toplam	148			6(%4)		46(31)		48(%100)	

Tablo 8'de görüldüğü gibi özel eğitim alanında hem sertifika alan hem de sertifika almamış uzman ve öğretmenlerin %100'ü ilkeleri çok önemli olduğunu düşünmektedir. Sertifika alanlar "*Özel gereksinimi olan bireyleri psikolojik ve fiziksel istismardan koruma*" ilkesini (m7) *çok önemli* görmekte iken; sertifikası olmayan uzmanlar "*Özel gereksinimi olan bireylerin, akranları ile birlikte devam ettikleri okullarına ve topluma katılımlarını destekleme*" (m3) ilkesinin çok önemli olduğunu kabul etmektedir.

Özel eğitim öğretmenleri için mesleki etik ilkelere uyma derecelerine yönelik uzman görüşleri

Bu bölümde uzman ve öğretmenlerin, uyma derecesine yönelik görüşleri betimsel istatistik değerleri (frekans) ile yer almaktadır. Uzman ve öğretmenlerin “hiç, nadiren, sık ve çok sık” uyulduğunu düşündükleri ilkeler, madde numaraları ve o maddeye ait frekans ile birlikte tablolarda ifade edilmektedir.

Tablo 9. Özel eğitim öğretmenlerinin ÖEÖİMEİ'nin uyma düzeyine yönelik görüşlerinin cinsiyete göre dağılımı

		Madde ve N (Kişi sayısı)							
		Hiç		Nadiren		Sık		Çok sık	
	Mad.	N	f(%)	madde	N f(%)	madde	N f(%)	madde	N f(%)
Cin*Mad	K (96)	18	21(%22)	14	60(%63)	7	45(%47)	27,29	21(%22)
	E(52)	22	17(%33)	4	34(%65)	9	24(%46)	8	15(%29)
Toplam	148		38(%26)		94(%64)		69(%47)		36(%24)

Tablo 9’da özel eğitim alanında görev yapan uzman ve öğretmenlerin cinsiyete göre etik ilkelere uyma derecelerine yönelik görüşlerine ait değerler yer almaktadır. Uzmanların genel olarak %24’ü etik ilkelere çok sık uyulduğunu düşünmekte iken kadınların %22, erkeklerin ise %29’u çok sık uyulduğunu düşünmektedir.

Tablo 10. Özel eğitim öğretmenlerinin ÖEÖİMEİ'nin uyma düzeyine yönelik görüşlerinin eğitim durumuna göre dağılımı

		Madde, N ve f(%)							
		Hiç		Nadiren		Sık		Çok Sık	
	N	Madde	N f(%)	Madde	N f(%)	Madde	N f(%)	Madde	N f(%)
ED*Md	L (62)	6	14(%23)	14	40(%65)	1	32(%52)	8	20 (%32)
	YL (41)	18,19,2,2	15(%37)	4	34(%83)	8	20(%49)	27	6 (%15)
	D (45)	18,19	8(%18)			1	29(%64)	27	15 (%33)
Toplam	148		37(%25)		74(%50)		69(%47)		41(%28)

Tablo 10’da görüldüğü gibi lisans mezunlarının %32’si, YL mezunlarının %15’i ve doktora düzeyi mezunların %33’ü etik ilkelere çok sık uyulduğunu düşünmektedir. Hem yüksek lisans hem de doktora düzeyinde mezunlar, “Özel gereksinimi olan bireylerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasında Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının (BEP) uygulanmasını destekleme.” (m27) ilkesine ise çok sık uyulduğunu belirtirken “Özel gereksinimi olan bireylerin mesleki planlamalarında, geçiş becerilerine dayalı mesleki gelişim planlamalarını savunma.” (m18) ilkesine hiç uyulmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 11. Özel eğitim öğretmenlerinin ÖEÖİMEİ'nin uyma düzeyine yönelik görüşlerinin mezun olunan alana göre dağılımı

		Madde, N ve f(%)							
		Hiç		Nadiren		Sık		Çok sık	
	N	Madde	N	Madde	N f(%)	Madde	N f(%)	Madde	N f(%)
MEA Özel Egt	69	18	18	20	47(%3)	1	32 (%28)	27	18 (%26)
*Md PDR	11	22	5	12,18	8 (%9)	8	6 (%64)	2	2 (%19)
SınıfOgrt	33	33	10	23,32	19 (%9)	1,9	14 (%33)	8	7 (%21)
CocukGel	9		0	27	10 (%2)	1	9 (%100)	29	3 (%33)
Diğer	26	18	8	20	15 (%8)	1	16 (%12)	28	9 (%34)
Toplam	148				99(%67)		77 (%53)		39(%26)

Tablo 11’e göre özel eğitim alanından mezunların %26’sı, PDR mezunlarının %19’u, sınıf öğretmeni mezunlarının %21’i, çocuk gelişimi mezunlarının %33’ü etik ilkelere çok sık uyulduğunu düşünürken, diğer alanlardan mezunların %34’ü etik ilkelere çok sık uyulduğunu düşünmektedir.

Tablo 12. Özel eğitim öğretmenlerinin ÖEÖİMEİ'nin uyma düzeyine yönelik görüşlerinin mesleki kıdeme göre dağılımı

	N	Madde, N ve f(%)							
		Hiç		Nadiren		Sık		Çok sık	
		Mad.	N f(%)	Madde	N f(%)	Madde	N f(%)	Madde	N f(%)
MesKıd*	1-5 yıl (48)	25	12(%25)	13,14	28(%58)	1	25 (%52)	8	16(%33)
	6-10 yıl (28)	30,31,32	8(%29)	2	16(%57)	1	15 (%54)	8	16 (%57)
Md	11-15 yıl(32)	18,19,30	9(%28)	2	24(%75)	8	13 (%41)	8	7(%22)
	16-19 (18)	22	4(%22)	11	12(%67)	12	11 (%61)	27	8(%45)
	20veüstü (22)	6,7	5(%23)	17	17 (%77)	1	12 (%55)	8	5(%23)
Toplam			38(%26)		97(%66)		76(%51)		(%98)

Tablo 12’de özel eğitim öğretmenleri için mesleki etik ilkelerine uyma derecelerine yönelik uzman ve öğretmen görüşlerinin mesleki kıdeme göre dağılımına ait değerler yer almaktadır. Öğretmen ve uzmanların %98’i mesleki etik ilkelere çok sık uyulduğunu belirtmekte iken, %26’sı hiç uyulmadığını düşünmektedir. 16-19 yıl kıdeme sahip uzmanlar “*Özel gereksinimi olan bireylerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasında Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının (BEP) uygulanmasını destekleme.*” (m27) ilkesine çok sık uyulduğunu düşünmektedir.

Tablo 13. Özel eğitim öğretmenlerinin ÖEÖİMEİ'nin uyma düzeyine yönelik görüşlerinin şu an görev yapılan kuruma göre dağılımı

	N	Madde, N ve f(%)							
		Hiç		Nadiren		Sık		Çok sık	
		Madde	N	Madde	N f(%)	Madde	N f(%)	Madde	N f(%)
RAM	(3)	13	1(%33)	1,2,	3(%100)	8,9	1(%33)		0
ŞuanG* OzelEgtveReh	(34)	6,14,16	11(%32)	2,10	21 (%62)	26	14(%41)	8	8(%24)
Md OzelEgt Ok	(32)	31	5(%16)	14,25	21 (%66)	1	18(%56)	27	9 (%28)
İşEgtOk	(5)	21	2(%40)	25	3(%60)	16	3(%60)	19	2 (%40)
Üniversite	(72)	22	18(%25)	20	50 (%70)	1	42(%58)	27	21(%29)
Diğer	(2)	11,17,18	1(%50)	21	2 (%100)	7	2(%100)		0
Toplam	148		38(%26)		100(%68)		80(%54)		30(%27)

Tablo 13’te göre uzmanların %27’si etik ilkelere çok sık uyulduğunu düşünmekte iken, %26 sı hiç uyulmadığı yönünde görüş belirtmişlerdir. RAM’da görevli uzman ve öğretmenler çok sık uyulan ilke olmadığını belirtirken, *Özel gereksinimi olan bireylerin nitelikli eğitim alma haklarını desteklemek için öğretim yöntem ve materyallerini sürekli geliştirme (m13) ilkesine hiç uyulmadığını (%33); özel eğitim ve rehabilitasyonda görevli uzmanlar “Özel gereksinimi olan bireylere zarar veren herhangi bir uygulamaya katılmama” (m8) ilkesine çok sık uyduklarını (%24) ancak “Uygulamalarda araştırmaya dayalı bilimsel verileri kullanma(m6), ilkelerine hiç uyulmadığını belirtmişlerdir.” (%32)*

Tablo 14. Özel eğitim öğretmenlerinin ÖEÖİMEİ'nin uyma düzeyine yönelik görüşlerinin etik konulu ders almış olma değişkenine göre dağılımı

		Madde, N ve f(%)							
		Hiç		Nadiren		Sık		Çok sık	
		Madde	N f(%)	Madde	N f(%)	Madde	N f(%)	Madde	N f(%)
ED*Mad	Evet (53)	22,30	11(%21)	2	34(%64)	3,8	22(%42)	9,28	11 (%21)
	Hayır(95)	6	17(%18)	14	61 (%64)	1	55(%58)	8, 27	26(%27)
Toplam	148		28(%19)		95 (%64)		77(%52)		37(%25)

Tablo 14’te görüldüğü gibi etik ders alan uzmanların %21 etik ilkelere çok sık derecede uyulduğunu düşünmekte iken,%21’i hiç uyulmadığını düşünmektedir. Etik konulu ders almayan uzman ve öğretmenlerin %27’si etik ilkelere çok sık derecede uyulduğunu, %18’i hiç uyulmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 15. Özel eğitim öğretmenlerinin ÖEÖİMEİ'nin uyma düzeyine yönelik görüşlerinin özel eğitim alanında sertifika almış olma değişkenine göre dağılımı

		Madde, N ve f(%)							
		Hiç		Nadiren		Sık		Çok sık	
		Madde	N	Madde	N	Madde	N	Madde	N
Ser*Mad	Var (79)	18	19(%24)	2	47(%60)	1	31(%39)	27	18(%23)
	Yok (69)	18	16(%23)	14	46(%67)	1	44(%64)	8	19(%28)
Toplam	148		35(%24)		93(%63)		75(%51)		35(%25)

Tablo 15'te belirtildiği gibi sertifika alan uzmanların %23'ü *çok sık* uyulduğunu düşünürken, %24'ü *hiç* uyulmadığı yönünde görüşe sahiptir. Sertifika sahibi olmayan uzmanların %25'i mesleki etik ilkelerine çok sık uyulduğu yönünde görüşe sahip iken, %24'ü hiç uyulmadığını düşünmektedir.

Özel eğitim alanında en sık karşılaşılan etik dışı durumlar ve belirtilen ilkeler dışında etik ilkelerin neler olabileceğine yönelik uzman görüşleri

Bu bölümde deneme formunun uygulanması sırasında katılımcıların açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlar, araştırmacılar tarafından içerik çözümlemesi ile kategorilendirilip, temalar oluşturulmuştur. Temalar, içerdiği kategorilere ait frekans ve yüzde değerleri ile Tablo-16'da yer almaktadır. Özel Eğitim Öğretmenleri İçin Mesleki Etik İlkeleri ölçeğinin sonunda katılımcılara 2 sorudan oluşan (*Özel eğitim uygulamalarında en sık karşılaştığınız etik dışı durumlar nelerdir?*) "*Belirlenen etik ilkelere eklemek istediğiniz başka etik ilkeler neler olabilir?*") açık uçlu anket sorusu sorulmuş ve katılımcılardan sorularını yanıtlamaları istenmiştir.

148 katılımcının 102'si özel eğitim alanında en sık karşılaştıkları etik dışı durumları yanıtlarken, katılımcılardan hiç biri kendilerine yöneltilen etik ilkelerden başka etik ilke eklememiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizi aşamasının son adımı olarak elde edilen tema ve alt temalar, özel eğitim alanında ve nitel araştırma konusunda bilgili bir uzmanın görüşüne sunulurken elde edilen alt temalar üzerinde kodlayıcılar arası "güvenirlilik analizi" gerçekleştirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu işlemde Güvenirlilik=[Görüş birliği/(Görüş birliği+Görüş ayrılığı)] x 100 formülünden (Miles ve Huberman, 1994) yararlanılmış ve kodlayıcılar arası güvenirlilik %92 olarak hesaplanmıştır.

İçerik çözümlemesi sonucunda elde edilen bulgular yazılırken; kategori sayısı ve isimleri sıralanmış; en çok yüzdeye sahip üç kategori ve içerdikleri temalar belirtilmiştir Ayrıca bulgularda yer alan temalar alan yazındaki farklı araştırma bulguları ile karşılaştırmalı olarak tartışılmıştır.

Özel eğitim uzman ve öğretmenlerinin uygulamalarda en sık karşılaşılan etik dışı durumların neler olduğuna sorusuna, verdikleri yanıtlar incelendiğinde etik dışı durumların sergilendiği özel eğitim uygulamalarına ilişkin 19 kategori (uzmanlar, aile, kurumlar arasında işbirliği sağlanmasında, özel gereksinimi olan bireye yönelik müdahale programlarında, bireylerin ve ailelerine ait özelliklerin göz ardı edilmesinden kaynaklanan ihmal/istismar, eğitim/öğretim sürecinde dil-kültür ve diğer bireysel farklılıkların önemsenmemesinden kaynaklanan etik dışı uygulamalar, Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının uygulanmasında, bilgilerin gizliliğinin korunmasında, özel gereksinimi olan bireylere yönelik davranış kontrolünde, yasal hakların uygulanmasında, değerlendirme, yerleştirme, izleme ve tanılama süreçlerinde, bütünleştirme uygulamalarında, bilimsel araştırmalar, destek eğitim hizmetleri) oluşturulmuş, birbiri ile ilişkili olduğu düşünülen kategoriler 8 tema şekline getirilmiştir. Temalara ilişkin frekans ve yüzde değerleri Tablo 16'da belirtilmektedir.

Tablo 16'da yer alan kategorilerin frekans ve yüzde değerleri, katılımcıların bir veya birden fazla etik dışı durum tanımlamalarına yönelik görüş belirttikleri dikkate alınarak hesaplanmıştır. Bu bakımdan 102 katılımcının, etik dışı durumların sergilendiği özel eğitim uygulamalarına ilişkin görüşleri 8 alt temada ve 277 frekans aralığında toplanmaktadır. Her bir alt tema için hesaplanan yüzde (%) değeri, o

temanın en sık karşılaşılan etik dışı durum olduğunu; en az % değeri ise özel eğitim uygulamalarında daha az karşılaşılan etik dışı durum olduğunu açıklamaktadır.

Tablo 16. Özel eğitim uzmanlarının “Özel eğitim uygulamalarında en sık karşılaştığınız etik dışı durumlar nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtlara göre oluşturulan temalar

Etik Dışı Durumlara Yönelik Temalar	f	%
İşbirliği	98	35,38
İstismar/İhmal	31	11,19
Eğitim/Öğretim	86	31,04
BEP	16	5,78
Yasalar/Haklar	11	3,97
Bilimsel Araştırmalar	10	3,61
Değerlendirme	17	6,14
Destek Eğitim Hizmetleri	8	2,89
Toplam	277	100,00

Belirlenen temalar içerisinde %35,38’lik bir oranla *ilk sırada* işbirliği yer almaktadır. Bu temada özel eğitim alanında hizmet veren “uzmanlar, aileler, yöneticilerin işbirliği yapmasına yönelik etik dışı durumlar belirtilmektedir. Özel eğitim uzmanları, özel eğitim alanında mesleki eğitim almayanların ve mesleki eğitimi yetersiz olanların hizmet veriyor olması, mesleki gelişimin önemsenmemesi, mesleki yeterliliklerin değerlendirilmemesi, maddi çıkar sağlamanın birinci planda olması, hizmet verenlerin meslek üyeleri ve ailelerle, yöneticilerle aralarında işbirliği yapmaması, tükenmişlik göstermeleri ve uzman eksikliğinin özel eğitim alanında en sık karşılaşılan etik dışı durumlar olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcı görüşlerine göre, %31,04’lik bir oranla *ikinci sırada* özel eğitim uygulamalarında sergilenen etik dışı durumlar “*eğitim-öğretim süreci*” teması yer almaktadır. Eğitim-öğretim sürecine yönelik uygulamalarda kurumların bireylere sunduğu fırsat eşitliğine, kaynaştırma uygulamalarının niteliğine, müdahale ve sınıf içi etkinliklerin planlanmasında olumlu davranış desteği sunulmamasına yönelik etik dışı durumlar belirtilmektedir.

Uzmanlar görüşlerine göre oluşturulan *istismar ve ihmal* (%11,19) temasında ailenin iznini almama, uygulamalardan, değerlendirme sonuçlarından haberdar etmeme, ailenin beklentilerini ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmama, aileye yanlış bilgi verme, ailenin bilinçsizliğini ve duygularını istismar etme ve aileye saygı duymama gibi katılımcılar tarafından belirtilen etik dışı durumlara ilişkin görüşler yer almaktadır. Uzmanların görüşlerine göre, özel eğitim uygulamalarında etik dışı durumların görüldüğü diğer bir alan destek eğitim hizmetleridir (%2.89). Bu temayı oluşturan kategoriler incelendiğinde, kurumlardaki uzman eksikliği ile personelin düşük düzeyde etik farkındalığa sahip personellerin mesleki uygulamalarında etik dışı uygulamalar görüldüğü belirtilmektedir.

Özel eğitim alanında görev yapan uzmanlar etik dışı uygulamaların genel olarak, eğitim kurumlarının maddi çıkar amaçlı çalışarak ailelere gerçek dışı beyanda bulunmalarının, kurum sahiplerinin eğitimci olmaması ve hizmet verenlerin mesleki eğitimlerinin olmaması ya da yetersiz olmasının, kurumlar ve kurumlarda çalışan personelin denetlenme sisteminde etik bilincin yerleşmemiş olmasının, bilimsel dayanaklı uygulamaların önemsenmemesi ve mesleki uygulama sonuçlarının kayıt edilmesinde gereken özenin gösterilmemesinden kaynaklandığını belirtmişlerdir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Öğretim programlarının uygulanmasında temel sorumluluk sahibi öğretmenlerin yapı ve içerik olarak etik farkındalıklarının önemli olduğu, meslektaşları ile örnek olaylara dayalı etkileşimlerinin artırılması gerektiği belirtilmiştir. Öğretmenlerin etik eğitiminde özellikle üniversitelerin eğitim fakülteleri ve uygulama merkezlerine büyük sorumluluk düşmektedir. Çünkü mesleki etik

öğretmenlerin mesleki yeterlik alanlarından birini oluşturmakla birlikte, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim sürecinde desteklenmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde henüz var olmayan özel eğitim mesleki etik ilkelerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen pilot çalışma niteliğinde ki bu çalışmanın bulgularının, etik farkındalığın oluşturulması ve geliştirilmesini etkileyeceği düşünülmektedir. Araştırma bulgularından hareketle şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Özel eğitim uzman ve öğretmenleri özel eğitim öğretmenleri için mesleki etik ilkelerini önemli ve çok önemli düzeyde görmekte; az önemli derecede görülen ilkeler eğitim durumuna ve mesleki kıdeme göre farklılaşmaktadır. Lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde mezun uzmanların etik ilkelerin önemliliğine ilişkin görüşleri arasında 33 ilkenin tamamında *Hiç önemli değil* görüşü yer almamakta iken; uyma derecesine yönelik görüşleri arasında *hiç* uyulmadığını düşündükleri ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeler “*Uygulamalarda araştırmaya dayalı bilimsel verileri kullanma*”(m6); “*Özel gereksinimi olan bireylerin mesleki planlamalarında, geçiş becerilerine dayalı mesleki gelişim planlamalarını savunma.*” (m18); “*Özel gereksinimi olan bireylerin uygun olmayan yerleştirmelerine müdahalede bulunma.*”(m19); “*Meslektaşlarının eleştirilerine ve önerilerine açık olma.*” (m22).

Uzmanlar, önemlilik boyutuna ilişkin “*mesleki kıdem ve şu an görev yaptıkları kurum*” değişkenine göre benzer ilkeleri çok önemli görmektedirler. Eğitim durumu lisans, yüksek lisans ve/veya doktora olan mezunların aldıkları dersler, katıldıkları bilimsel etkinlikler ve uygulama yapma imkânlarını; çalıştıkları kurum işleyişinin farklılaştırmış olabilir. Lisans mezunu uzmanlar staj sürelerinde (okul deneyimi uygulaması dersleri ile) daha çok uygulama içinde bulunuyorken, üniversitede akademik görev yapan uzmanların uyma derecesine yönelik görüşleri üzerinde aynı kurum içinde tanık oldukları uygulama örnekleri etkili olmuş olabilir. Etik eğitiminin etik farkındalık düzeyini etkilediği, eğitim düzeyi arttıkça uzmanların özel eğitim alanı mesleki etik ilkelerini önemseme derecelerinin arttığı görülmektedir. Buna göre öğretmen eğitim programlarında etik konulu derslere yer verilmesinin özel eğitim hizmetlerinin niteliğinin artırılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

“*Özel gereksinimi olan bireyleri psikolojik ve fiziksel istismardan koruma*” ilkesi (m7) görev yapılan kurum değişkenine göre tüm uzmanlar tarafından çok önemli derecede görülmektedir. Buna göre son yıllarda artan farkındalık çalışmaları ile özel eğitim hizmetlerinin sadece eğitim ortamları yerine sosyal yaşamda katılımı destekleme çabasının da katkısı olabilir. Farklı meslek gruplarında etik ilkelerin varlığı o alanda hizmet verenler kadar hizmet alanlar için de önemlidir. Sorumluluk-yükümlülük ve hak kavramlarının yerleşmesi mesleki uygulamaların niteliğini etkilemekte; etik ilkelerin kabul düzeyine göre farklılaşmaktadır. Özel eğitim öğretmenleri için mesleki etik ilkelerini konu alan bu çalışma, hizmet alanların hakları ve hizmet sunan personelin sorumluluklarının gözden geçirilmesine katkı sağlayacaktır. Ülkemizde bu çalışmanın pilot uygulamalarına yönelik verilerin toplandığı dönemde herhangi bir çalışmaya rastlanmamış ancak son yıllarda sınırlı sayıda da olsa öğretmenler için mesleki etik ilkeler ölçeği geliştirme çalışmaları ile karşılaşmıştır. Bunlardan biri Öztürk-Aynal, Kumandaş ve Ersanlı tarafından 2013 yılında yayınlanan okul öncesi öğretmenlerine yönelik mesleki etik ilkeler ölçeği geliştirme çalışmasıdır. Özel eğitim alanı mesleki etik ilkelerin oluşturulması amacıyla ilgili bir çalışmaya rastlanmamış olması, bu çalışma ve sonuçlarına duyulan gereksinimi artırmıştır. Ayrıca çalışmada özel eğitim alanında çalışan uzmanların görüşleri alınarak mesleki etik ilkelerinin oluşturulması, özel eğitim alanında hizmet verenlerin mesleki gelişimlerinin, uygulamalarının niteliğinin değerlendirilmesi, mesleki etik ilkelerin yerleşmesi ve gelişmesinde farkındalık yaratılarak yapılacak araştırmalara yol göstermesi için önemli bir adım atılmıştır. Özel eğitim alanında çalışan personelin mesleki uygulama farklılıklarını azaltacağı, bütünleştirme anlayışının yerleşmesine, bireysel farklılıklara dayalı eşit eğitim hakkının önemine ilişkin uygulamalarına yönelik kendini değerlendirme düzeyini destekleyeceği düşünülmektedir.

Çalışmada ulaşılan sonuçlara göre lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde öğretmenlik mesleğine yönelik etik konulu dersler okutulması, öğretmen eğitim program içeriklerinde düzenlemelerle birlikte mesleki etik ilkelerin oluşturularak daha geniş örneklem üzerinde çalışmanın tekrarlanması önerilebilir. Özel eğitim alanında hizmetlerin niteliği, çalışılan kurum özellikleri ve görev alan

personelin mesleki yeterliklerinin artırılmasında etik ilkelere uygunluk temel alınmalıdır. Mesleki yeterliklerin artması ve bireyin kendini değerlendirme düzeyi ilişkili olduğundan, özel eğitim alanı etik ilkelerine yönelik farklı çalışma gruplarından görüş alınarak çalışmalar yapılmalıdır.

Ölçme aracının, yapı geçerliğine ilişkin daha çok sayıda katılımcıya ulaşılması ve elde edilecek verilerin incelenmesi sonucunda farklılaşmaya yönelik istatistiksel analizlerin gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Teşekkür veya Notlar

Bu çalışma, özel eğitim alanında yüksek lisans ve/veya doktora eğitimini tamamlamış, resmi ve vakıf üniversitelerinde öğretim elemanı ve öğretim üyesi olarak görev yapan özel eğitim uzmanları ile Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ve özel özel eğitim kurumlarında görev yapan özel eğitim öğretmenlerinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Katkılarından dolayı kendilerine teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

- Anderson, G. (1990). *Fundamentals of educational research*. London: The Falmer Pres.
- Aydın, İ. (2006). *Eğitim ve öğretimde etik*. (İkinci baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Bebeau, M. J. (2002). The defining issues test and the four component model: Contributions to professional education. *Journal of Moral Education*, 31(3), p.271-325.
- Bersoff, D. N. & Koeppel, P. M. (1993). The relation between ethical codes and moral principles. *Ethics and Behavior*, 3, 345-357.
- Betan, E. J. (1996). *Understanding the ethical behavior of clinical psychologists: Incorporating affect into the model of ethical decision-making*. Unpublished doctoral dissertation. University of Kansas, Lawrence.
- Cooper, C. C., & Gottlieb, M. C. (2000). Ethical issues with managed care: Challenges facing counseling psychology. *Counseling Psychologist*, 28(2), 179-236.
- Cottone, R. R., & Claus, R. E. (2000). Ethical decision-making models: A review of the literature. *Journal of Counseling and Development*, 78(3), 275-283
- Council for Exceptional Children. (2009). *What every special educator must know: Ethics, standards and guidelines*. (Sixth edition). Arlington, VA: Council for Exceptional Children.
- Council for Exceptional Children. (2010). *Council for exceptional children ethical principles for special education professional*. <http://www.cec.sped.org> adresinden 28.06.2011 tarihinde alınmıştır.
- Harrison, C., & Killion, J. (2007). Ten roles for teacher leaders. *Teachers as Leaders*, 65 (1), 74-77.
- Hildebrand, D., Saklofske, D.H., Von, Baeyer, C.L., & Yackulc, R.A. (1995). Ethical decision-making in professional consultative practice: A school psychology perspective. *Revue Des Sciences De L'Education De McGill*, 30(3), 239-256.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (16. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kidder, R.M (1995). How good people make tough choices resolving the dilemmas of ethical living. Institute for Global Ethics 24.07.2015 tarihinde http://www.udel.edu/richard/cisc355/Readings/excerpt_tc_first_chapter1.pdf adresinden alındı.
- Kuçuradi, İ. (2000). *Felsefi etik ve meslek etikleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kultgen, J. (1988). *Ethics and professionalism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Lewis, J. C. (1998). The effects of moral orientation variables on counselor effectiveness ratings (Doctoral dissertation, Mississippi State University, 1998). *Dissertation Abstracts International*, 59, 1079.
- Linstrum, K. (2009). Ethical training, moral development, and ethical decision making in master's level counseling students, *Journal of College and Character*, 10(3).
- Mabe, A. R., & Rollin, S. A. (1986). The role of ethical standards in counseling. *Journal of Counseling and Development*, 64, 294-297.
- MEB. (2008). Öğretmenlik mesleği özel alan yeterlikleri. Ankara: Milli Eğitim Basımevi
- Miles, M.B. & Huberman, M.A. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2 nd Ed.) California: SAGE Publications.
- Narvaez, D., Getz, I., Rest, J. R., & Thoma, S. J. (1999). Individual moral judgment and cultural ideology. *Developmental Psychology*, 35(2), 478-488.
- Neukrug, E., Lovell, C., & Parker, R. (1996). Employing ethical codes and decision making models: A developmental process. *Counseling and Values*, 40, 98-106.

- Newman, L. & Pollnitz, L. (2002). Professional, ethical and legal issues in Early Childhood (pp.76-123). Applying the ethical response model. <https://tr.scribd.com/doc/165920672/Applying-the-Ethical-Response-Model> adresinden 24.07.2015 tarihinde alınmıştır.
- New Zealand Teachers Council (2004). New Zealand teachers conduct rules council 2004/143 1/0572016 tarihinde <https://educationcouncil.org>. adresinden alınmıştır.
- New Zealand Teachers Council (2007). Code of ethics for registered teachers. Wellington: NZ Teachers Council.
- Özdamar, K. (2004). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. Eskişehir: Kaan Yayıncılık.
- Öztürk-Aynal, Ş., Kumandaş, H. ve Ersanlı, K. (2013). Okul öncesi öğretmenlere yönelik mesleki etik ilkeleri ölçeği geliştirme çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14(1), 429-442.
- Ponemon, L., & Glazer, A.(1990). Accounting education and ethical development: The influence of liberal learning on students and alumni in accounting practice. *Issues in Accounting Education* 5(2), 195-207.
- Rest, J. R., Narvaez, D., Thoma, S. J., & Bebeau, M. J. (1999). DIT2: Devising and testing a revised instrument of moral judgment. *Journal of Educational Psychology*, 91(4), 644-659.
- Rice, C. & Stein, C. (2009). Measuring the ethical levels of special education teachers. *The Open Ethics Journal*, 3(13), 13-19.
- Stenberg, K. (2010). Identity work as a tool for promoting the professional development of student teachers. *Reflective Practice*, 11(3), 331-346.
- Stenberg, K., Karlsson, L., Pitkaniemi, H. & Maaranen, K. (2014). Beginning student teachers' teacher identities based on their practical theories. *European Journal of Teacher Education*, 37(2), 204-219.
- Strike, K. A. (1990). Teaching ethics to teachers: What the curriculum should be about. *Teacher & Teacher Education*. 6(1), 47-53.
- Strong, M. (2006). *Does new teacher support affect student achievement?* Santa Cruz, CA: New Teacher Center, U.C. Santa Cruz. www.aspeninstitute.org adresinden 29.06.2015 tarihinde alınmıştır.
- Teacher Training Agency. (1999). *National special educational needs specialist standards*. London: Teacher Training Agency Publications (TTA). Portland House, Satg Place, London. SW. Publication number 91/12-99
- Teacher Training Agency. (2009). *National special educational needs specialist standards*. London: Teacher Training Agency, (TTA). Portland House, Satg Place, London. SW. Publication number 91/12-09
- Tilley, E. (2005). The ethics pyramid: Making ethics unavoidable in the public relations process. *Journal of Mass Media Ethics*, 20(4), 305-320.
- Tsalikis, J., & Fritzsche, D.J. (1989). Business ethics: A literature review with a focus on marketing ethics. *Journal of Business Ethics*, 8(9), 695-743.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (7.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Professional Ethical Principles for Special Education Teachers

Gönül Akçamete¹, Nilay Kayhan^{2*}, Fadime İşcen Karasu³, A. Emel Sardohan Yıldırım⁴,
Mümin Şen⁵

¹Yakın Doğu University,

²Hasan Kalyoncu University

³Cumhuriyet University

⁴Ankara University

⁵Yıldırım Beyazıt University

Extended Abstract

Introduction: Ethics is a discipline that tries to establish ideals and norms by studying and questioning ethical behavior. It also aims to assist institutions and experts to make decisions by differentiating between right and wrong (Aydın, 2006; Bersoff & Koepl, 1993). In social life guiding norm systems vary in every discipline. Professional ethics is one of those disciplines incorporating a sum of principles devised by professional organizations, approved as correct in time through discussions and seen as an indispensable condition for a profession today. Professionals who work in fields with ethical principles in place, do their job respecting different needs and qualities of the field by moving away from their personal preferences. Although general qualifications for teachers and special education teachers qualifications have been established, different professional practices can't be prevented due to lack of ethical principles for special education teachers. However, in every professional field there is a need to professional ethical principles that are based on ethical appropriateness in behavior and practices. The purpose of this study is to establish professional ethical principles that can be used in special education teachers' pre-service and in-service training, practices and assessment.

Method: The research was designed as a scale developing study with a descriptive research model. After the field research, researchers wrote the items for the draft scale and expert opinion was taken for content validity. Construct validity was analyzed with Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) test.

Results: The tool having 85% content validity was applied to a sample group of 148 special education professionals. Experts and teachers expressed their opinions about the ethical principles in the items in two dimensions, importance and compliance. In order to identify construct validity of the scale, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) test was applied and factor analysis was done. Information about the importance and compliance level was collected simultaneously with a 33-item scale. Construct validity was analyzed with normality, skewness and kurtosis values test of the data, item total correlation and later with factor analysis. To test the normality, taking the groups size into consideration ($n > 50$), Komogorov-Smirnov test was used ($p < .05$). Item total test correlation indicated that items have a significant correlation with the total score ($p < .05$). Using the data collected with the tool, item analysis was done based on the highest and lowest score between the bottom and top group average variance (for the scores of the participants in the 27% zone independent samples t test was done). The items in the importance dimension discriminates the bottom and top group ($p < .05$) and the top group average is statistically and significantly higher than the bottom group. In the last phase, factor analyses was done for the construct and concepts aimed to be measured. Before the factor analysis, in order to see whether the data set is appropriate for the factor analysis Kaiser-Meyer, Olkin (KMO) and Bartlett tests were done. KMO value was found .86 and the Bartlett test was significant ($\chi^2 = 2464,435$; $p = 0.00$). Varimax rotation technique was used to see the variance of the squared loadings of the variables at a maximum value and differentiate between the factors clearly. As a result of the factor analysis the total variance value explained by the items was found to be .50. The minimum score is 33 and the maximum is 132. Although the deviation is not very high the normality tests should be taken into account. After the factor analyses since it was found that the variance explained by the first dimension is low (20%) in this pre application study total scores couldn't be taken and parametric statistical analysis couldn't be done. The answers to the items were evaluated with percentage and frequency values. Special education professionals see special education professional ethical principles as

* Corresponding Author: Nilay Kayhan, Hasan Kalyoncu University, nilaykayhan@gmail.com

important and very important; principles seen as little important vary based on education level and professional experience. Among the teachers with B.A, M.A. and Ph.D. degrees of the 33 principles nobody marked any item as “not important”, however, among the compliance principles there are some that they think are not applied.

Conclusion: This study may be seen as a step forward in raising awareness among practitioners and specialists in the field of special education about the establishment and development of professional ethical principles and it could serve as a valuable resource for the future research regarding evaluation of professional development and the quality of practice of the service providers in special education. It is believed that the findings obtained from the study, based on the opinions toward professional ethical principles, will help decrease the professional practice differences of the special education practitioners, establish the concept of inclusion and support self-evaluation of practitioners about the equal right to education based on individual differences.

Keywords: Special education, Special education specialist, Special education practitioners, Professional ethics, Ethical principles.